

УДК 008.001 «19»

*Лапко Володимир Вікторович,
завідувач циклової комісії
музично-теоретичних дисциплін
комунального вищого навчального закладу
«Олександрійське училище культури»,
здобувач Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
lapkovv061@gmail.com*

«МАСОВА ПІСНЯ» В КУЛЬТУРНОМУ ПОЛІ США В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Мета роботи. Визначити особливості інтегративного поєднання різних культур на прикладі створення жанру «масової пісні». **Методологія** дослідження полягає в застосуванні принципу системності: інтегративний метод, метод інтерпретації, метод типологічного аналізу, синергетичний та аксіологічний (ціннісний) підходи. **Наукова новизна статті** полягає у вияві особливостей «масової пісні» в культурі США означеного періоду: взаємопроникнення різних культурних традицій. **Висновки.** На основі аналізу наукової літератури визначено етапи становлення жанру «масової пісні»: поява популярних пісень зі схожим музичним матеріалом в перекладі на декілька мов – кінець XIX ст.; тиражування музичної продукції на паперових та грамофонних носіях (20-30 роки ХХ ст.); «американізація» музичного життя.

Ключові слова: культура, взаємопроникнення культур, міжкультурний діалог, «масова пісня», масова культура.

Лапко Владимир Викторович, заведующий цикловой комиссии музыкально-теоретических дисциплин коммунального высшего учебного заведения «Александрийское училище культуры», соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

«Массовая песня» в культурном поле США в первой половине ХХ в.

Цель работы: Определить особенности интегративного сочетание различных культур на примере создания жанра «массовой песни». **Методология исследования** заключается в применении принципа системности: интегративный метод, метод интерпретации, метод типологического анализа, синергетический и аксиологический (ценностный) подходы. **Научная новизна статьи** заключается в проявлении особенностей «массовой песни» в культуре США указанного периода: взаимопроникновение различных культурных традиций. **Выводы.** На основе анализа научной литературы определены этапы становления жанра «массовой песни»: появление популярных песен с похожим музыкальным материалом в переводе на несколько языков – конец XIX в.; тиражирование музыкальной продукции на бумажных и грамофонных носителях; «американизация» музыкальной жизни Европы.

Ключевые слова: культура, взаимопроникновение культур, межкультурный диалог, «массовая песня», массовая культура.

Lapko Volodymyr, Head of the Cyclic Commission of the Musical-Theoretical Disciplines of the «Alexandria College of Culture», Competitor of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

«Mass Song» in the cultural field of the USA in the first half of the 20th century

The purpose of the article is to determine the features of an integrative combination of different cultures on the example of creating a genre of «mass song». **The methodology** of the research consists in the application of the principle of systemic: integrative method, the method of interpretation, method of

typological analysis, synergistic and axiological (value) approaches. The scientific novelty of the article is the manifestation of the features of the «mass song» in the culture of the United States of the period: interpenetration of various cultural traditions. Conclusions. Based on the analysis of scientific literature, the stages of the formation of the genre of «mass song» are defined: the emergence of popular songs with similar musical material in translation into several languages – the end of the XIX century; the replication of musical production on paper and gramophone media; «Americanization» of the musical life.

Key words: culture, the interpenetration of cultures, intercultural dialogue, «mass song», mass culture.

Актуальність теми дослідження. Культурне поле США в першій половині ХХ ст. характеризується виявами інтегративного поєднання різних стильових моделей. Елементи діалогу культур стають домінуючими у творенні масової культури, зокрема, пісенної. Тож вивчення і аналіз наукової літератури з проблем становлення жанру «масової пісні» в США означеного періоду є актуальним питанням сучасного мистецтвознавства.

Аналіз досліджень і публікацій. Для визначення проблематики дослідження використовувалися положення з праць, присвячених аналізу творчого процесу автора як комплексу дій, спрямованих на соціальну та культурну взаємодію (А. Андреев, К. Разлогов, Г. Селдс, Е. Ясько). Крім того, роботи, в яких підіймаються питання композиторської творчості (К. Біла, Л. Кияновська) та, звичайно, фундаментальні дослідження з актуальних проблем міжкультурної комунікації (В. Біблер, Б. Мільнер С. Тер-Минасова).

Мета. Визначити особливості інтегративного поєднання різних культур на прикладі створення жанру «масової пісні». Для досягнення мети необхідно розв'язати наступні задачі: дослідити становлення жанру, як результат культурної інтеграції, та визначити шляхи формування простору соціально-естетичних цінностей та інтегративних процесів різних культур.

Виклад основного матеріалу. Використання термінів «масова музика», «легка музика» або «популярна музика» починається з ХХ ст., хоча існування такого жанру мало місце і набагато раніше. Популярною, масовою вважається музика, що легко сприймається на слух, доступна по формі і змісту. Це сфера музики, яка зрозуміла більшості населення, існувала в будь-яку історичну епоху. Наприклад, «Маленька нічна серенада» В. А. Моцарта, маючи всі ознаки симфонії, відрізняється від симфоній автора значно полегшеним змістом. У всі часи поряд з «серйозною» музикою створювались твори «легкого», розважального плану. Так, у Моцарта в цьому жанрі написано декілька творів «Маленька нічна» має № 13 (К. 525). До більш ранніх зразків музики такого плану відносять «Оперу жебраків» Дж. Гея (1685 – 1732) та Дж. Пепуша (1667 – 1752).

В якості визначення того типу музики, який відносять у ХХ ст. до масової культури, вживають такі терміни, як «легка», «естрадна», «розважальна», «популярна». Хоча ці терміни не є достатніми. Т. Адорно використовує поняття «музика для вживання» [1], таким чином, закриваючи можливість у створенні художнього образу, творчій реалізації, задоволенні естетичних потреб для великого сегменту музики. Уніфікованість і повсякденність, простота і доступність в

поєднанні з мінімальним набором виразних засобів стали відмінними рисами цього жанру.

Використання терміну «масова музика» теж не є досконалим. Існує ряд видів і жанрів музичного мистецтва (опера, балет), що створені для широкої аудиторії. Масовість не є ознакою чи суттєвою рисою цього явища. Наприклад, оперні вистави, на яких присутні тисячі слухачів чи концерти симфонічної музики з величезною аудиторією. Навіть саме виконання творів великої форми можливе лише за участі сотень виконавців (оркестр, хор, балет).

Типологічними особливостями популярної, масової музики є національна (не етнічна) специфіка. Фольклор має етноцентричний характер, масова музика космополітична і орієнтована на аудиторію не етнічно згуртовану, а на державну та національно-культурну. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки кінця XIX – початку XX ст. масова музика стала складовою у формуванні ідейно-політичної єдності нації в умовах складної поліетнічної ситуації.

Популярна музика все частіше виступає в синтезі з іншими видами і жанрами культурної творчості – фольклором, професійним і самодіяльним мистецтвом, ідеологізованими формами та тими видами творчості, що безпосередньо пов'язані з побутовими, повсякденними виявами життя. У зв'язку зі збільшенням візуальних та зображувальних складових у масовій культурі, популярна музика виступає у взаємодії з ними, наприклад, музика в кіно, театрі, масових заходах. Важливим засобом існування популярної музики стають засоби масової інформації, студії звукозапису та тиражування через грамплатівки та інші носії. Авторство в популярній музиці не завжди має головну роль. Більш важливим є факт виконання, інтерпретації.

Таким чином, популярна музика інтерактивна, вона була створена в процесі розповсюдження і тиражування засобів музичної та літературної виразності. Популярна музика може бути політизованою тому, що кожен твір привертає увагу масового слухача через звернення до тем соціального замовлення, що згодом набувають рис політичного значення.

У публікаціях науковців, таких як «Масова культура і її соціальні функції» Андрія Флієра, «Динаміка культури та ціленаправлена активність людини» Ельни Орлової вказується на низьку якість мистецького продукту, що створювався для потреб невибагливої та нерозвинутої публіки. Останнім часом ситуація повторюється, коли творчість митців зорієнтована на споживання, а не на формування духовного стандарту чи виховання у людини художнього смаку.

Приміром, німецький та американський соціолог Герберт Ганс (1927) у своїй книзі «Популярна культура і висока культура. Аналіз і еволюція смаку» наголосив, що таким продуктом є культура Нью-Йорка, що розрахована на американського споживача. Ганс переїхав в Америку у 1940 році, втікаючи від нацистських переслідувань. Велику частину своїх робіт він присвятив асиміляції емігрантів у Сполучених Штатах Америки. Ганс відзначав, що така культура відображує думки і мрії американського населення, але вказує, що такі мрії можуть належати й іншим людям різних етнічних груп та конфесій – тобто всім [3].

Американський культуролог Томас Еліот (1888 – 1965), російський критик та мистецтвознавець Михайло Швидкой, українська дослідниця Олена Устименко-Косоріч відмічають розважальний характер масової музики.

Наприклад, музика Шолома Секунди не тільки легко сприймається на слух, а й має успіх. При цьому його комерційний успіх не завжди відповідний. Шолом Секунда отримав лише 15\$ за один твір «Bei Mir Bist Du Schein» («Ти для мене гарна»), що був на вершині популярності майже століття, і не отримав ні чого за другий, «Zayn Yidish Meydl» («Моя єврейська дівчинка»), що став символом російської еміграційної культури. Він створив короткі ліричні розповіді з яскравими мелодіями, що легко запам'ятовувались. На наш погляд, це й є однією з основних типологічних особливостей масової музики.

Американська масова музика є соціокультурним продуктом Америки, що формувалася разом із США. За словами шотландського і американського історика, політолога й письменника Деніса Брөгана «Популярна культура – це основна течія американської історії» [2]. За його словами, Америка стояла перед необхідністю створення «масової культури» для урбанізованого населення країни, яке з метою адаптації втрачало свою етнічну культуру.

Суспільства Європи моделювали культуру міста в рамках своєї культури, що складалася століттями. На відміну від цього в Сполучених Штатах йшов стрімкий процес створення уніфікованої національної культури, що могла бути прийнята всіма типами культурних угруповань. Таким типом, який міг би вільно продаватись і купуватись.

Головною у появі культури такого типу було подолання етнічних відмінностей та створення спільного культурного простору. Необхідно відзначити, що процес культурних перетворень, характерних для американського типу культури, почався не як наслідок вивозу американської культури в країни Європи та Азії, а набагато раніше, на межі XIX – XX ст., з виникненням міської культури розваг.

Інший дослідник – американський письменник, редактор, кінокритик, філософ Дуайт Макдоналд (1906 – 1982) з властивим йому радикалізмом відмічав, що «популярна (він використовував термін «популярна» як термін «масова») культура є динамічною і революційною силою, що долає традиційні (для Європи) класові бар'єри, звичаї, смаки. Вона розчиняє в собі всі можливі культурні та етнічні розгалуження. Популярна культура переплавила в собі всі типи культур і визначила свій тип культури, який можна назвати «середній». Це і є досягнення Америки – процес «тотального усереднення», що «розмазує всюди рівним шаром культурні вершки, замість того, щоб дозволити деяким відокремитись самостійно» [4].

На думку американського письменника і критика Гілберта Селдеса (1893 – 1970), феномен «масової культури» у 1924 р. визначав появу «Семи жвавих мистецтв»: кінематограф, цирк, комікс, газетна сатира, джаз, ревію-огляд, водевіль [9]. А в 1957 році з'являється критична робота Б. Розенберга та Д. М. Уайта – «Масова культура в Америці: популярні мистецтва» («Mass Culture: The Popular Arts in America»), в якій ці «мистецтва» або обвинувачуються або заперечуються [4].

На думку американського культуролога Патріка Хазарда, такі оціночні коливання і є розвитком культурного простору в Америці, починаючи з

інтелектуальних змін, закінчуючи перетвореннями в індустріальному житті країни [5]. Засновник численних центрів по вивченню феномена масової культури Рей Браун критично оцінив те, що «популярна культура в Америці це і є дослідження про Америку з усіма її вадами і недоліками. Американська мрія і жахи в одній особі. Це віддзеркалення американського способу життя і тих, хто живе в цій країні. Популярна культура – це наука про країну Америку» [6].

Вищезазначені автори висловлюють єдину думку про те, що масова музика і є соціокультурним продуктом американської культури. Трансформації, характерні для історичного розвитку Сполучених Штатів, активно вплинули на подальший розвиток світової культури в цілому. А в епоху становлення інформаційного суспільства привело до появи поняття «американізація культури».

У першій половині ХХ ст. у Сполучених Штатах приділялась значна увага специфічності нації. Нова генерація сприяла розвитку моделі культури такого типу як, динамічної і «понаднаціональної». Своєрідність її полягала в прихильності до ідеї технічного прогресу, динамізму, різного роду трансформацій. Культурна відмінність розцінювалось як запорука унікального історичного розвитку. Але зв'язки Старого і Нового Світів мають більше подібностей ніж відмінностей. Америка найчастіше знаходилась під впливом європейських ідей, хоча і надавала їм особливого звучання.

Формуванню популярної американської музики, театру, літератури і взагалі культури сприяла масова еміграція з усіх країн світу, розвиток комунікацій і прагнення населення Сполучених Штатів до самоідентифікації чи самовираження. Крім того, розвиток американської соціальної культури був пов'язаний із пониженням впливу «елітарної складової» на відміну від масової культури на свідомість людини. Про такі проблеми пише американський культуролог Уорен Сасмен (Warren I. Susuman): «...в Америці відбулася революція в житті класового суспільства – «культура достатку», що проникла у сфери життя середнього класу і, як наслідок, просунулась в глибини соціального життя в цілому» [7].

Тенденції національної своєрідності відобразились і в американській історії музики. Прикладом може бути «America's Music: From the Pilgrims to the Presents» («Американська музика: від пілігримів до сьогодення») Г. Чейза (1955), яка вважається першим фундаментальним дослідженням музики США, що стало базисним дослідженням у становленні музичної американістики. У вступному розділі автор вперше визначає межі значимого в американській музиці як «відмінного від європейського». Що визначається в свою чергу впливом на композиторів локального музичного середовища, визначеного автором як фольклорно-популярна музика (folk-popular) [11].

Одним із етапів розвитку масової пісні можна визначити вплив музики різних національних традицій. Результатом такого міжкультурного впливу став жанр мюзиклу в музичному театрі та жанри «масової пісні» в США.

Діяльність Голівуду, Tin Pan Alley, великих і малих продюсерських компаній була направлена на безперервне виробництво культурних артефактів, формування фабрики, що штампувала знаменитостей. Все це вносило корективи в цінності моделі англійської пуританської традиції, такі як «важка робота», «самопожертва».

Робився акцент на перманентне створення бажань. Продукування та розповсюдження такої культури було рекламою американського способу життя.

Становлення нового комунікативного середовища та міської культури розваг, інтенсивний пошук культурних форм, що в змозі подолати кордони етнічних традицій, намагання створити універсальну мову комунікації стали тим соціально-культурним базисом, що сприяв формуванню масової культури Сполучених Штатів.

Ці культурні утворення, зокрема і масова музика відіграла значну роль в процесі донесення загальнонаціональної ідеї до всіх прошарків суспільства. Масова музика стає дзеркалом соціальної реальності. Людина може стверджувати, що музика і політика – це дві паралельні прямі, що не впадає музику на політичні теми, але музика написана в конкретній державі вбирає в себе «подих політичного життя», навіть, якщо автор не усвідомлює цього [1].

Масова музика є додатковим засобом управління суспільством. Музичний твір, що легко запам'ятовується та відтворюється, стаючи складовою культурного дозвілля, виступає в ролі «м'якої влади» для управління натовпом. Він використовується не лише як фон для подачі інформації, а і як повноцінний агітатор та інформатор суспільства. Наприклад, популярна пісня Ірвіна Берліна «Боже, бережи Америку» («God Bless America»), яку було виконано 11 листопада 1938 року, на святкуванні двадцятиріччя закінчення Першої світової війни у виконанні Кейті Сміт (Kathryn Elizabeth «Kate» Smith 1907 – 1986). Через сім місяців під час виконання пісні на День Поминання в Брукліні всі присутні встали і зняли шляпи, як при виконанні національного гімну.

Масова музика виступає способом формування у людини визначених поглядів, цінностей, моральних норм, політичної культури та закріплення в суспільстві визначеної ідеології та виступає в функції культурного коду, впливаючи на національну свідомість, почуття патріотизму, усвідомлення національної ідентичності, пробуджує національні імпульси, ентузіазм, виховує патріотизм. Не дарма символом державності є виконання національного гімну (або музики, що його замінює), як обов'язкової умови проведення державних заходів [8].

Як вияв масової культури, популярна музика характеризується не тільки комерційним статусом, а й наявністю широкої інтернаціональної аудиторії. Вона спирається на засоби інформації і комунікації, має високий плюралізм образів стилів і жанрів, може мати гедоністичну функцію та функцію передачі загального універсального знання. Приміром, в тексті пісні «Bei Mir Bist Du Schein» («Ти для мене гарна») Шолом Секунда в співпраці з Джейкобсом Джейкобсом для підкреслення комічного ефекту вживає такі порівняння, як «гірша за татарина», «очі як у kota», «невихований хасид», «дикий індіанець». Це свідчить про поєднання дитячого виховання (російське прислів'я), професійної культури XIX ст. (опера «Запорожець за Дунаєм»), впливу співавтора та набутого американського досвіду.

Американська масова музика тісно пов'язана з сучасністю, оскільки вона виражає глобальні умонастрої й актуальні цінності. Хоча її цінності запозичені з європейської традиції, а частково з культур народів Сходу. Окрема частина цих цінностей прийшла вже із сучасності. При цьому ідеологічна упередженість не суперечить її гедоністичній функції, дозволяються багаторівневі зв'язки при

створенні артефактів, що дає можливість впливу на слухача на рівні його власної свідомості. Наприклад, знаменитий джазовий «стандарт» «Let my people go» Луї Амстронга переказує давньозавітну історію про вихід євреїв з Єгипту. За основу взята 16 строфа 7 розділу «Виходу» Старого Заповіту. Ця музика сягає корінням до спірічуелсу «Oh! Let My People Go: The Song of the Contrabands», що був гімном збіглих рабів часів Громадянської війни в США. Афроамериканці порівнювали себе з ізраїльтянами, яких Мойсей вивів з Єгипту, а фараона з колишніми хазяїнами.

Все розмаїття стилів масової музики зосереджено на декількох стильових базисах, але в результаті недостатньої уваги до її музично-стильової специфіки вона постає як конгломерат непов'язаних між собою напрямів. Це породжує проблеми з визначенням та класифікацією стилів, їх історичну цінність. Як стверджує К. Разлогов, значимими стильовими базисами американської масової музики є афроамериканський фольклор, англо-кельтська балада, елементи європейської професійної традиції, латиноамериканська музика [10, 172].

Масовій музиці США властиве велике стильове розшарування, жанрові трансформації, асиміляція різноманітних музичних традицій. Вона відчувала вплив музики Сходу, Латинської Америки, Африки, композитори проявляли інтерес до етнічної музики – кельтської, ірландської, афро-американської, індійської.

Наукова новизна статті полягає у вияві особливостей «масової пісні» в культурі США означеного періоду: взаємопроникнення різних культурних традицій.

Висновки. На основі аналізу наукової літератури визначено етапи становлення жанру «масової пісні»: поява популярних пісень зі схожим музичним матеріалом в перекладі на декілька мов – кінець XIX ст.; тиражування музичної продукції на паперових та грамофонних носіях (20-30 роки XX ст.); «американізація» музичного життя.

Література

1. Адорно Т. В. Эстетическая теория. New-York, 1974. URL: <http://yanko.lib.ru/books/cultur/adorno-asthetische-theorie.htm>
2. Brogan D. W. The Problem of High Culture and Mass Culture // Literary taste, culture and mass communication. Culture and mass culture. Vol. I. Cambridge, 1983. URL: <http://philpapers.org/rec/DWBTP0>.
3. Gans H. Popular Culture and High Culture. An Analysis and Evaluation of Taste New-York, 1974. URL: <http://marciaganem.com.br/traditionandinnovation/wp-content/uploads/2013/09/Gans-1974-Popular-culture-and-high-culture.pdf>
4. MacDonald D. A Theory of Mass Culture. Literary taste, culture and mass communication. Culture and mass culture. Vol. I. Cambridge, 1983. URL: <http://culturalstudiesnow.blogspot.com/2011/06/dwight-macdonald-theory-of-mass-culture.html>
5. Hazard P. D. The Public Arts and the Private Sensibility Literary taste, culture and mass communication. [Електронний ресурс] / P. D.Hazard // Culture and mass culture. Vol. I. Cambridge, 1983. p. 237. URL: <http://trove.nla.gov.au>
6. Browne R. B. American Studies and Popular Culture. Popular Culture Studies Across the Curriculum. Essays for Educators / Ed. by Ray B. Browne. Jefferson (North Carolina) & L.: McFarland & Co., Inc., Publishers, 2005. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=6sHFCQAAQBAJ&pg=PA242&lpg=PA242&dq=.+Browne+R.+B.+American+Studies+and+Popular+Culture&source=bl&ots=enIXnBWfdr&sig=KO-pRsoqtKJNXRR1DpJapO7ArGw&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwiVyNOGrIHYAhWEIJoKHZsBDWAQ6AEIQDAC#v=onepage&q=.%20Browne%20R.%20B.%20American%20Studies%20and%20Popular%20Culture&f=false>

7. Susuman W. I. Culture as History: The Transformation of American Society in the Twentieth Century. New-York, 1984. URL: <https://nelson.wisc.edu/che/>
8. Ясько Е. А. Музыка как средство политической манипуляции. ЛОМОНОСОВ 2011: материалы международного молодежного научного форума; отв. ред. А.И.Андреев, А.В.Андриянов и др. URL: lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2011/1428/32577_68c6.pdf
9. Gilbert Seldes. The Seven Lively Arts. Accessmode. URL: <https://thebioscope.net/2011/03/10/the-seven-lively-arts>
10. Разлогов К.Э. Культура для необразованных? Общественные науки и современность. 1990. № 4. С. 168-182.
11. Ghase G. America's Music: From the Pilgrims to the. New York; London: McGraw Book Hill Company, Inc., 1955. URL: <https://www.abebooks.com/book-search/title/america%27s-music-from-the-pilgrims-to-the-present/author/gilbert-chase/>

References

1. Adorno, T. V. (2006). Esthetic theory. Retrieved from : http://yanko.lib.ru/books/cultur/adorno-asthetische-theorie.htm#_Точ528162280 [in Ukrainian].
2. Brogan, D. W. (1983). The Problem of High Culture and Mass Culture. Literary taste, culture and mass communication. Vol. I. Cambridge. Retrieved from: <http://philpapers.org/rec/DWBTPO> [in English].
3. Gans, H. (1974). Popular Culture and High Culture . An Analysis and Evaluation of Taste N. Y. Retrieved from: <http://philpapers.org/rec/DWBTPO> [in English].
4. MacDonald, D. (1983). A Theory of Mass Culture. Literary taste, culture and mass communication. Culture and mass culture. Vol. I. Cambridge. Retrieved from: <http://culturalstudiesnow.blogspot.com/2011/06/dwight-macdonald-theory-of-mass-culture.html> [in English].
5. Hazard, P. D. (1969). The Public Arts and the Private Sensibility Literary taste, culture and mass communication. Culture and mass culture. Vol. I. Cambridge. Retrieved from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001173eo.pdf> [in English].
6. Browne, R. B. (2005). American Studies and Popular Culture. Popular Culture Studies. Across the Curriculum. Essays for Educators. Ed. by Ray B. Browne. Jefferson (North Carolina) & L. McFarland & Co., Inc., Publishers. Retrieved from: <http://www.stetson.edu/.../american-studies/.../as151popularculture>. [in English].
7. Susuman, W. I. (1984). Culture as History: The Transformation of American Society in the Twentieth Century. Retrieved from: <http://smithsonianbooks.com/store/history/culture-history-transformation-american-society-tw> [in English].
8. Yasko, E. A. (2011). Music as a means of political manipulation. LOMONOSOV-2011. Materials of the international youth scientific forum. Ed. A. I. Andreev, A.V. Andriyanov, et al. Retrieved from: http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2011/1428/32577_68c6.pdf [in Russian].
9. Gilbert Seldes. (2011). The Seven Lively Arts. Retrieved from: <https://thebioscope.net/2011/03/10/the-seven-lively-arts> [in English].
10. Razlogov K.E. (1990). Culture for the uneducated? Social Sciences and Modernity, № 4, 168-182. [in Russian].
11. Ghase G. (1955). America's Music: From the Pilgrims to the Presents. Retrieved from: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.2307> [in English].